

Coronapandemin i ett historiskt perspektiv

Anders Dybelius

2022

**”Om du vill studera medicin skall
du först draga ut i krig”**

Hippokrates 460-377 F.KR.

Rysk-japanska kriget 1904-1905

Faktorer som sätter epidemier och pandemier i rullning

- ▶ **Krig**
- ▶ **Folkvandringar**
- ▶ **Naturkatastrofer**
- ▶ **Klimatiska förändringar**
- ▶ **Ändringar i mikroorganismernas sjukdomsrelaterade gener**

Coronapandemin i 12 historiska perspektiv

Faktorer att reflektera kring

- ▶ Att undvika varandra
- ▶ Att undvika transporter och resor
- ▶ Att finna balansen mellan lockdown och open up
- ▶ Att det alltid jagas, en eller några syndabockar
- ▶ Att hela folk skuldbeläggs
- ▶ Att ödmjukhet lyser med sin frånvaro
- ▶ Att det är en tid för humbug
- ▶ Att det inte är en faktor
- ▶ Att det är egoism
- ▶ Att det är laglöshet
- ▶ Att det finns ett egensvar
- ▶ Att det finns en (o)medveten spridning

1. Att undvika varandra

Exemplet Perikles pest

- ▶ Perikles pest - Aristokraten Perikles (tal) ca 500-429 f.kr.) Peloponnesiska kriget 431 och 404 f.kr.
- ▶ Perikles ville starta ett krig mot Sparta. Flyttade hela befolkning från landsbygden till Aten. 200 000 blev 400 000 som trängdes ihop.
- ▶ Smittan (pesten) kom från Etiopen via Egypten, Libyen samt övriga Persiska riket.
- ▶ 30 % 120 000 dör.
- ▶ Ingen hade beskrivit en sådan sjukdom tidigare.
- ▶ Läkarna var mest utsatta och hade högst dödstal. Trångboddhet sanitära problem.

Lärdom

- ▶ Där människor finns tätt sammanpackade frodas pandemier och som någon sagt om pesten:
- ▶ ”Först dör råttorna sedan dör människor”
- ▶ Eller Krimkriget 1853–1856 och den engelske läkaren
- ▶ ”Vi belägrar Sevastopol och koleran belägrar oss”

2. Att undvika transporter och resor

Exemplet Gula febern

- ▶ Gula febern kommer från Afrika.
- ▶ Anländer till Mellanamerika på 1500-talet genom slavtransporter.
- ▶ Myggan *Aedes aegypti* fanns i lastrummen på slavskepp.
- ▶ Engelske amiralen Francis Drake kapade spanska skepp, då fick han gula febern och dog i det 1596. Många av besättningen dog på engelska skepp.
- ▶ 100 000 av spanjorerna dog i Mellanamerika när myggan acklimatiserat sig.
- ▶ Amiralen Edward Wernon intog Cartagena Colombia 1741, varav 19 000 dog i gula febern.
- ▶ Haiti gjorde slavuppror 1791 varav 30 000 soldater dog i gula febern. Resultatet blev att världens första republik av svarta grundades.
- ▶ Västindien blev dödsfälla för Européer. 80 % dog.

Lärdom

- ▶ Farsot är ett gammalt uttryck: far= resa och sot=sjukdom.
- ▶ Kan vi begränsa en "sjukdomens resa" har vi eliminerat mycket för att inte tala om dess bieffekter som detta exempel visar.

3. Att finna balansen mellan lockdown och open up

Exemplet pesten

- ▶ Dubrovnik - Kroatien införde 30 dagars karantän för ankommande resenärer. Likadant i Marseille, Venedig och Genua som ökade till 40 dagar.
- ▶ Ordet karantän kommer från lat. Quaranta fyrtio. Fyrtio kom från Noa och syndafloden, Moses på Sinai berg och att Jesus frestas i 40 dagar.
- ▶ Affärsmännen var mycket irriterade och klagade hos myndigheterna. Många gjorde konkurs.
- ▶ År 1349 kom ett skepp med pesten till Island. Inget skepp var sedan välkommet till Island och därmed drabbades inte ön mer.
- ▶ På 1710-talet i Sverige infördes pass. Varifrån du kom. Många fick inte komma in i städerna.
- ▶ Flera yrkesgrupper fick inte verka.
- ▶ Norrmännen sköt svenskar som försökte ta sig över gränsen 1710.

Lärdom

- ▶ Hur mycket tål ett samhälle att stängas ner? Om vi helt stänger, vilka drabbas och hur drabbas vi?
- ▶ Det primära målet är i första hand att rädda liv!
- ▶ Hur mycket får det kosta?

4. Att det alltid jagas en eller flera syndabockar Exemplet Visby och Tidericus

- ▶ Gotlänningen Tidericus anklagades för att fört digerdöden till Visby. Förgiftat brunnar och på så sätt velat förgifta kristenheten. Giftet skulle han fått av judarna Aaron och Moses. Nio män anklagades för massförgiftning. Tidericus brändes på bål 1 juni 1350 i Visby.

5. Att hela folk skuldbeläggs

Exemplet Spanska sjukan

- ▶ Tyskarna var orsak till pandemin. Kaisernas vetenskapsmän hade odlat fram bakterien för att vinna kriget.
- ▶ Svarta afrikaner lade skulden på de vita kolonialherrarna. Det var de vitas sjukdom.
- ▶ Kolonialherrarna sa att det var de afrikanerna själva på grund av deras ”ohygieniska” leverne. (Det blev argument för rasåtskillnad i Sydafrika).
- ▶ Många anklagade västerlänningarnas vars vaccin som de menade var ett dödligt smittämne.

Lärdom

- ▶ Vi kastar alltid skulden på någon. Antingen en eller flera personer eller hela folk. Så har det varit ända sedan Perikles pest via digerdöden, aidsepidemins spridning på 1980-talet och fram till våra dagar

6. Att ödmjukhet lyser med sin frånvaro

Exemplet Kolera

- ▶ Pilgrimståg till Mecka och Medina.
- ▶ 1832 New York-från Irland.
- ▶ Under 1800-talet har Europa fyra vågor av kolera.
- ▶ Krimkriget- engelsk läkare ”Vi belägrar Sevastopol, och koleran belägrar oss”.
- ▶ Engelske läkaren John Snow, Soho brunn.
- ▶ Öl framställs med kokt vatten.
- ▶ Ingen ville publicera hans forskning. För det som gällde var teorin om oren luft.
- ▶ Han hade heller inte de rätta kontakterna med eliten i medicinska sällskap.
- ▶ ”Det råder inget tvivel om att de faktorer som i huvudsak avgör den geografiska utbredningen av kolera i London är i mindre grad vatten än luft”.
- ▶ 1894 engelsk armékommission vad som orsakar kolera. ”Naturlagar som fortfarande är okända”.

Lärdom

- ▶ Ödmjukhetens fiende mot smittan har alltid varit:
- ▶ Avundsjuka.
- ▶ Nedtystad.
- ▶ Karriärklättrande.
- ▶ Prestige - jag har aldrig fel- eller så har jag alltid rätt!
- ▶ Ekonomiska faktorer.
- ▶ Rivalitet.
- ▶ Nedlåtenhet mot någon att inte ha rätt titel eller rätt CV.
- ▶ Avsaknaden att ha rätt kontakter för att nå ut med sina resultat.
- ▶ Avsaknaden av paradigmtänkande.

7. Att det är en tid för humbug

Exemplet kolera & digerdöden

- ▶ Skogsluft på flaska.
- ▶ Vitlök runt handlederna.
- ▶ Blodiglar.
- ▶ Rökning i lokaler.
- ▶ Torkade skalbaggar. Eller vad sägs om Huggormskött, hjortpenis, grodrom, daggmask, rävtarmar, älgklövar, gäddkäkar, svintänder, bark, stenar, lera etc.
- ▶ Krut och bly var vanligt
- ▶ Försäljningen av salvor av gris och människofett gick lysande. Bödlarna fick extra förtjänst.
- ▶ Olivolja. Loppor gillar visserligen inte lukten av olja.
- ▶ Försäljning av avlatsbrev för att korta tiden i skärselden med 260 dagar. Clemens VI (1342–1352).
- ▶ Prästen kunde skriva en bibelvers på pergament att linda kring bröstet mot betalning.

Lärdom

- ▶ Det finns alltid människor som utan skrupler försöker tjäna pengar på andras olycka utan några vetenskapliga bevis och att det fungerar.

8. Att det inte är en faktor

Exemplet Krimkriget

- ▶ Florence Nightingale. Krimkriget 1853–1856.
- ▶ 25 000 engelsmän och fransmän dog i strid. Ännu fler ryssar dog.
- ▶ 100 000 dog av kolera, tyfus & dysenteri.
- ▶ Nightingale avlusade, badade, kokade kläder, rena sängar, fria från loppor och löss. Rent vatten. Skilde sårade soldater från de med infektioner. Sanerade byggnader, ruttna golv.
- ▶ Hon öppnade fönster för att de skulle få frisk luft. Hon blev helt hånad och utskrattad.
- ▶ Hon förde statistik och noterade direkt att det dog betydligt färre i samband med dessa åtgärder.
- ▶ Dödligheten sjönk från 40% till 4%.
- ▶ Mängder av läkare försökte motarbeta henne och förstöra. Hon omnämns inte ens i rapporter.

Lärdom

- ▶ Penicillin och vaccin är den yttersta välsignelsen men det finns andra preventiva faktorer, behandlingar som dramatiskt sänker dödligheten.

9. Att det är egoism

Exemplet Krimkriget

- ▶ Företagare tillverkare (ämbetsmän) som levererade kläder till Brittiska armén ville inte att dödligheten sjönk. De var egoistiska och ville tjäna pengar. De hatade Florence Nightingales. De fick inte sälja ”nya” skjortor eftersom hon återanvände dem efter att ha kokat dem.
- ▶ ”Ämbetsmännen vill gärna bränna mig på bål som Jeanne d’Arc”

Lärdom

- ▶ Den enes död är den andres bröd.
- ▶ Egoistiska ekonomiska faktorer lurar alltid i pandemiers kölvatten. Där cyniska individer inte drar sig för att profitera på andras olycka.

10. Att det är laglöshet

Exemplet Pesten

- ▶ Italienaren Boccaccios bok om hur pesten slog till i Florens 1349.
- ▶ "Decamerone", som tog några år att skriva, låg färdig 1353.
- ▶ "Lag och ordning kollapsade, både Guds och människans. Såväl prästerna som rättstjänarna dog i så stor omfattning att de få som återstod inte kunde kontrollera sina flockar."

Lärdom

- ▶ Pandemier tar ofta fram den mest nattsvarta sidan av människors natur där man utan minsta dåliga samvete stjälar och plundrar.
- ▶ Argument = tar inte jag det så gör någon annan det.
- ▶ Argument = alla andra gör ju likadant.

11. Att det finns ett egenansvar

Exemplet Malaria

- ▶ Medicinska fakulteten i Paris avvisade kinin till malaria. Stod inte omtalat i grekiske läkaren Claudius Galenos (129 -199 e.kr.) gamla skrifter. Medicinsk lärobok i nära 1 200 år. Allting som skapats av Gud hade ett speciellt syfte.
- ▶ Protestanterna i England vägrade att ta Kinin. Det var en katolsk komplott för att förgifta protestanterna.
- ▶ Oliver Cromwell 1658 vägrade ta Kinin och dog av malaria.

Lärdom

- ▶ Egenansvar.
- ▶ Även om sjukvården med alla medel försöker rädda liv har alla människor ett eget ansvar att på alla sätt själva inte exponera sig för faran. Detta kan vara:
- ▶ Social distansering.
- ▶ Följa gemensamma rekommendationer.
- ▶ Bedöma rimliga slutsatser utifrån vad den verkliga behandlingen faktiskt påvisar resultatmässigt - som exempelvis medicinsk behandling och vaccinering.

12. Att det finns en (o)medveten spridning Exemplet Smittkoppor, Koppor

- ▶ Aztekerna betraktade det som gudarnas straff eftersom de vita inte insjuknade. Spanjorerna hade haft en mildare form som barn.
- ▶ Mellanamerika hade en befolkning på 20 millioner varav 7 millioner dog i smittkoppor. 35 % av befolkningen.
- ▶ Sedan dog 2 millioner i mässlingen. Pandemi 1530.
- ▶ Inkafolket hade cirka 30 millioner invånare. 50 år efter att spanjorerna kom fanns cirka 2 millioner kvar.

Att det finns en (o)medveten spridning

Exemplet Amhersts filter

- ▶ Sir Jeffery Amherst var Överbefälhavare för de brittiska styrkorna i Nordamerika 1758–1763.
- ▶ Amhersts och många av New Englands religiösa ledare betraktade de infödda som ohyra och som borde utrotas till varje pris.
- ▶ Man arrangerade fredssamtal med stamhövdingarna och deras följen rika generösa gåvor i form av smittkoppsinfekterade filter från smittkoppsjukhuset i Fort Pitt. (Vid dagens Pittsburgh) Klädesplagg kan överföra smittan via inandning av små virusbärande partiklar i upp till två veckor och i intorkad kläder upp till flera år.

Lärdom

- ▶ Människan har använt sjukdomar omedvetet och medvetet för att sprida död och för att utplåna andra grupper. Vi vet också att kunskapen om biologiska vapen kan tas fram och användas.
- ▶ Vad händer om smittkoppsviruset skulle dammas av?
- ▶ Viruset förstördes 1999. Enligt uppgifter finns det kunskap på en hybrid mellan smittkoppsvirus-ebola.

Vad har vi lärt oss?

Att virus och bakterier har sin egna utvecklingshistoria och hur gärna vi än vill inte kunnat eller kan styra denna utvecklingshistoria.

Vi har ömsom klagat eller bett om hjälp från högre makter. Famlat i mörker.

Vad vi har lärt oss är att vi inte är skapelsens herrar utan delar vår jord med små fiender.

En fiende som periodvis förklarar oss krig, attackerar oss med sina massförstörelsevapen och dödar oss i miljoner.

Inser vi alla detta har vi dragit nytta av historien och kan ödmjukt gemensamt dra ut på slagfältet mot vår gemensamma fiende.

Min egna summering inför denna Bra Liv konferens

Anders Dybelius